

Zemlja okorjelih pušača

Sanja Mandić-Soldo polako otpuhuje dim cigarete dok sa još pet kolega uživa u ispijanju prve jutarnje kafe.

Kroz odškrinuta vrata male prostorije do hodnika dopire sivi i gusti dim cigareta koje su to jutro zapaliti Mandić-Soldo i dvoje njenih kolega.

U hladno zimsko jutro ovakvu scenu biste mogli zateći u bilo kojoj firmi u ovom dijelu Balkana. Jedina razlika je da su Mandić-Soldo i njene kolege doktori, zaposleni u Centru za porodičnu medicinu pri Domu zdravlja Vrazova u Sarajevu, koji svoju pauzu provode na drugom spratu, u prostoriji proglašenoj za pušačku zonu.

Time su oni prekršili zakon. Iako je pušenje zabranjeno u svim zdravstvenim ustanovama u Bosni i Hercegovini (BiH), rukovodstvo ovog doma zdravlja je doktorima i drugom medicinskom osoblju odlučilo izaći u susret nakon što je veliki broj njih rekao da bez cigarete ne može.

‘Mi govorimo našim pacijentima da prekinu pušiti zbog zdravstvenih rizika’, kaže Mandić-Soldo. ‘Ali, pretpostavljam da 60 posto doktora u BiH puše.’

Da ironija bude veće, Mandić-Soldo je prije tri godine, u četrdeset drugoj godini života doživjela moždani udar koji je doveo do diplopije. Nakon toga je odlučila smanjiti pušenje sa tri na jednu kutiju dnevno.

Doktori i medicinsko osoblje u BiH i ostatku regije su među najstrastvenijim pušačima u svijetu.

Nedavne procijenjene govore da između 50 posto i 60 posto zdravstvenih radnika u BiH puši. Prema istraživanju Svjetske zdravstvene organizacije (WHO) kojim nije obuhvaćena BiH, od svih europskih zemalja Gruzija ima najveći broj pušača među

zdravstvenim radnicima, oko 44 posto. Alarmantna je činjenica da u zemljama bivšeg Sovjetskog saveza puši dvije trećine muškog medicinskog osoblja. Slično ovome, više od polovine muškaraca u rumunjskim zdravstvenim ustanovama puši, što u totalu iznosi nešto više od 40 posto. Približno toliko je pušača među makedonskim zdravstvenim radnicima.

Stopa pušača među doktorima i sestrama odgovara onoj među opštom populacijom, odnosno procjeni da između 35 i 50 posto građana u regiji puši najmanje 10 cigareta dnevno. Sa blizu 50 posto muškaraca i 29 posto žena BiH ima najveći broj pušača u regiji.

Statistički podaci pokazuju da je medicinsko osoblje u Sjedinjenim Američkim Državama (SAD) i zemljama zapadne Europe daleko ozbiljnije shvatilo poruku o rizicima pušenja nego široko građanstvo. Primjera radi, manje od sedam posto zdravstvenih radnika u Velikoj Britaniji puši. U SAD-u puši svaki peti građanin, ali tek svaki deseti doktor.

Veliki broj pušača među zdravstvenim radnicima ukazuje na činjenicu da ni oni od kojih se to očekuje nisu spremni boriti se protiv pušenja, navodi u svom istraživanju dr. Haik Nikogosian, specijalista za nezarazne bolesti pri WHO.

‘Teško je ubijediti doktore da je pušenje bolest’, kaže dr. Zaim Jatić, odgovorni ljekar za službu porodične medicine pri sarajevskom Domu zdravlja Vrazova i profesor na medicinskom fakultetu. ‘Teško je ubijediti njih polovinu da su i sami bolesni. Jednostavno, na pušenje se ne gleda kao nešto što je loše.’

Slična priča se može čuti i drugdje u Istočnoj Evropi.

‘Rumunjski doktori – pušači (njih oko 30-34 posto), vjerovatno misle kao i njihovi pacijenti da im pušenje neće naškoditi’, kaže Florin Mihaltan, predsjednik udruženja rumunjskih pulmologa, doktora specijalista za bolesti dišnih puteva.

Njegov kolega dr. Radu Negoescu, šef Odjela za promociju zdravog stila života pri rumunjskom Institutu za javno zdravlje kaže: 'U praktičnom smislu, naponi zdravstvenih radnika da isprave ovaj problem su još uvijek nedovoljni, uključujući i želju i volju da isprave i svoj vlastiti profil pušača.'

U pokušaju da potakne promjenu jedna moldovska bolnica je pokušala kreativniji pristup.

'Pokušali smo motivisati doktore da prekinu sa pušenjem pa smo prošle godine organizovali takmičenje. Nagrada za doktora koji prekine pušiti u roku od šest mjeseci iznosila je 100 američkih dolara', kaže Mihai Oprea, glavni doktor u odjelu za borbu protiv ovisnosti pri državnoj bolnici. 'Devedeset posto učesnika ostavilo je duhan zauvijek. '

Gotovo pola stoljeća nakon što su naučnici po prvi put dokazali povezali pušenje i raka pluća, broj užiavatelja u duhanu u ovom dijelu Evrope procentualno je veći u odnosu na ostatak kontinenta i gotovo duplo veći u odnosu na SAD. Očito je da su i zdravstveni radnici pridonijeli tom problemu.

Jatić se zalaže za poduzimanje oštrijih mjera prema medicinskim radnicima koji puše tokom radnog vremena. On smatra da bi medicinski inspektori trebali, za primjer drugima, novčano kazniti doktore poput Mandić-Solde i institucije u kojima rade zbog pušenja na radnom mjestu.

Ali, on nema iluzija da će se nešto promijeniti u bliskoj budućnosti.

'Ne vjerujem u veliki napredak u kratkom vremenu', kaže Jatić. 'Mali, ali odlučni koraci su realistični. Svaki dan donosi promjenu nabolje. Za nekoliko decenija situacija će se biti bolja.'

On smatra da će trebati još 20 godina da zemlje Balkana dođu u korak sa zapadnom Europom. Njegova procjena odgovara i

rezultatima istraživanja koje je proveo WHO u nekoliko zemalja jugoistočne Europe. Studija je pokazala da se studenti treće godine medicine, farmacije i stomatologije, kao i viših škola za bolničare, po pitanju konzumiranja duhana ne razlikuju mnogo od profesionalnih medicinskih radnika.

U Albaniji i BiH, od 10 studenata treće godine njih četvoro puše, što otprilike odgovara broju pušača među njihovim starijim kolegama. Od broja ispitanih studenata medicine iz Beograda, manje od jedne trećine je izjavilo da su informisani kako da razgovaraju sa pušačima kako bi im pomogli da bace duhan. U Hrvatskoj je informisano tek 20 posto studenata, a u Albaniji tek jedan od 10 studenata.

Paklica na dan

Iako je potrebno još dosta učiniti kako bi se informisali studenti medicine, i drugi napori na prevenciji pušenja dobijaju na važnosti.

Propisi o zabrani pušenja na javnim mjestima i ograničenom reklamiranju već se provode u većini Evropskih zemalja, ali ne i u istočnoj Europi, kažu stručnjaci iz oblasti promocije zdravlja poput Rumuna Negoescu.

U Albaniji je u maju 2007. godine donesen zakon kojim se zabranjuje pušenje u kafićima, restoranima, državnim ustanovama i drugim javnim mjestima. U znak podrške, američko Udruženje za borbu protiv raka (ACS) finansiralo je istraživanje o pušačkim navikama 4.000 punoljetnih građana, a planira istražiti i da li su mjere uvedene prošle godine dale očekivane rezultate. Već sada su iznenađeni preliminarnim rezultatima istraživanja.

‘Prosječan pušač svaki dan u prosjeku konzumira 22 cigarete’ kaže Hana Ross, rukovodilac strateškog odjela za međunarodno praćenje duhana pri ACS-u. ‘To je vrlo, vrlo visok (broj). U Rusiji i Ukrajini, koje mi smatramo zemljama visokog pušačkog intenziteta, ova brojka je bliža cifri od 12 cigareta.’

Istraživanje je također otkrilo da muškarci čine 60 posto pušača u Albaniji i da ne žale novca da bi si ugodili. U prosjeku troše 436 dolara godišnje što odgovara dvjema prosječnim platama, kaže Rossova.

Bez obzira na sve, cigarete su još uvijek puno jeftinije u jugoistočnoj Evropi u odnosu na drugi dio kontinenta. Kutija Drine, jedne od najpopularnijih marki u BiH košta tek 1,2 KM ili 0,60 eura. U Austriji kutija popularnih cigareta košta 2,43 eura.

Biznis ide u korak sa vremenom

Čak i na Balkanu, gdje je pušenje sveprisutno, sve je više poslodavaca koji pokazuju sluha i za nepušače.

Prošlog septembra u sarajevskom naselju Grbavica otvoren je jedan od rijetkih kafića u kome pušenje nije dozvoljeno. Sandra Jelin-Kadrić, jedna od vlasnica kafe-slastičarne Torte i to, kaže da je željela otvoriti zdrav prostor u kome se djeca i odrasli mogu opustiti. Za sada su reakcije pušača pozitivne.

'Tokom prošle godine čini se da je dosta ljudi prestalo da puši', kaže Jelin-Kadrić. 'I moj muž je pokušao. Kada BiH uđe u Europsku Uniju mnogi će prestati da puše. Sada se pripremaju za to.'

Vlasnici ugostiteljskih objekata koji su duže u ovom poslu kažu da će promjena biti teška. Saša Obučina je zabranio pušenje u svom restoranu Karuzo između 2005. i 2007. godine, ali je nedavno ukinuo tu zabranu. Tokom posljednje dvije godine restoran je sve slabije poslovaao, a čak su i stranci, za koje se očekivalo da će biti više zainteresovani za ovakav prostor, smanjili posjetu.

'Želio sam učiniti nešto zdravo za ovaj grad', kaže Obučina, i sam nekadašnji pušač. 'Ljudi nisu spremni za takve stvari.'

Propisi i druge prekršajne mjere kojima bi se moglo ograničiti

pušenje na javnim mjestima i smanjiti ogromni troškovi koje ono nanosi zdravstvenoj zaštiti, odugovlače se zbog toga što nadležnima nedostaje novac – i pritisak javnosti kako bi nastupili odlučnije. Protiv sebe imaju domaće proizvođače cigareta i velike međunarodne duhanske kompanije koje vide ovo područje kao veoma profitabilno.

Odgovor rumunjskih vlasti je bio uvođenje 'poreza na porok' od 30 posto koji se dodaje na osnovnu cijenu cigareta. U Srbiji, koja ima dugu tradiciju proizvodnje cigareta i šverca cigaretama, donekle je usporen rast broja pušača nakon što je u januaru pokrenuta velika medijska kampanja. Na džambo plakatima nalaze se slike bombaša samoubica, koji su opasani ne sa dinamitom, već sa ogromnim cigaretama.

Novac za ovu kampanju dolazi direktno iz džepova pušača. Od svake prodane kutije cigareta 1 dinar se sliva na račune ministarstva zdravlja, od čega se trećina troši na finansiranje kampanja protiv pušenja.

'Tražimo načina da vidimo možemo li sličnu stvar uraditi u BiH', kaže dr. Aida Ramić-Čatak, šefica Službe za promociju zdravlja u Zavodu za javno zdravstvo Federacije BiH (FBiH). 'Pokušavamo uvesti opštu strategiju promocije zdravlja, ali nemamo sredstava. Zbog toga smo predložili sličnu stvar...da se izdvoji između 0,2 i 0.5 posto od sadašnjeg iznosa poreza na cigarete.'

Ramić-Čatak se nada da će nadležni poduzeti konkretne mjere u 2008. Godini.

ISPRAVKA:

U priči o duhanu i zdravlju, CIN je citirao Aidu Ramić – Čatak, šeficu Službe za promociju zdravlja u Zavodu za javno zdravstvo FBiH, u vezi finansiranja programa za promociju zdravlja. CIN je pogriješio u dvije stavke. Njena organizacija je predložila da se 0,2 do 0,5 posto sadašnjih poreza na duhanske proizvode usmjeri ka promociji zdravlja i nije predložila da se porezi povećaju za taj iznos. Ona je rekla da BiH nema novca za učestvovanje u kampanji za promociju zdravlja, a ne da nema novca da prisustvuje

sastancima u organizaciji WHO-a. CIN žali zbog ove greške.